

ZÁVĚR

Disertační práce je zaměřena na rozšíření teoretických poznatků v oblasti přítomnosti psa v procesu výchovy a vzdělávání žáků na prvním stupni základních škol v České republice.

Cílem řešeného problému bylo v teoretické rovině sumarizovat dosavadní zahraniční poznatky a zkušenosti s využitím psa ve výchově a vzdělávání, a zasadit tyto poznatky do kurikulárního rámce v podmínkách prvního stupně základních škol v České republice (ČR).

Řešeným vědeckým problémem byly nároky na pedagogy, kteří se rozhodnou umožnit přítomnost psa ve výuce na prvním stupni základní školy v ČR, a s tím související případné nároky na proměnu kurikula.

Jedná se o studii zpracovanou kvalitativní metodou případové studie, technikami pozorování, studiem dokumentů, rozhovory analyzované třístupňovým kódovacím postupem zakotvené teorie, které, mimo jiné, umožnily vznik paradigmatického modelu.

V teoretické části jsme definovali pojmy související se zooterapií a canisterapií, zasadili canisterapii do teoretického i praktického rámce pomáhajících profesí. Věnovali jsme se zahraniční terminologii i etickým trendům v souvislosti s terapií a edukací za asistence zvířat.

Následně jsme srovnávali dostupnou českou odbornou literaturu se zahraničními výzkumy. O aktuální zahraniční výzkumy a trendy v pedagogické teorii a praxi sousedních zemí (Polsko, Německo, Rakousko, Švýcarsko) jsme opřeli náš názor, že canisterapie není jen pomocná technika ve speciálně pedagogické rehabilitaci, jak je dosud, dle našeho názoru chybně, prezentovaná vlivem publikace kolektivu autorů kolem Oldřicha Müllera.

Kromě systematicky propracované metodiky školních psů v německy mluvících zemích jsme uváděli výchovné efekty školních psů v Japonsku, americký projekt HEP zaměřující se na etickou výchovu, projekt RED specializovaný na podporu čtenářské gramotnosti formou čtení psovi, australské, britské a polské projekty prevence úrazů při kontaktu se zvířaty, projekty prevence šikany, podporující vrstevnické vztahy i projekty enviromentální výchovy.

Ve výzkumné části jsme po dobu dvou školních let ověřovali platnost teoretického třífaktorového modelu vlivu školního psa.

Na základě bohatého materiálu získaného v rámci případové studie i vlivem zcela netypické situace v souvislosti s pandemií COVID-19, jsme mohli model Beetz rozšířit o faktor pedagogické krizové intervence, vytvořit vlastní model „4P“ a při kvalitativní analýze technikou zakotvené teorie vytvořit paradigmatický model i pomocné modely, ilustrující

například legislativní souvislosti canisterapie v podmínkách české pedagogické praxe nebo model dosud málo probádaných interakcí pedagoga a psa.

Speciálně tomuto tématu není v české ani v zahraniční odborné literatuře, dle našeho názoru, věnovaná dostatečná pozornost.

Pro další rozvoj teorie nabízíme k diskusi nové odborné termíny, které by v souvislosti s canisterapií ve školách a školských zařízeních nebyly prvoplánově zavádějící.

Rovněž jsme využili přínos metody 3A pro výzkum kvality výuky, která nám umožnila na trojrozměrném diagramu, sestaveném z konkrétní vyučovací hodiny, demonstrovat metodické možnosti zapojení psa do výuky v netypické situaci on-line vzdělávání. Trojrozměrný diagram nám rovněž umožnil demonstraci souvislostí mezi kurikulárními cíli, zvolenou metodou pedagogické intervence za přítomnosti psa, a s tím související podporou rozvoje klíčových kompetencí žáků, jak je definuje rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

Tím jsme naplnili náš závazek k hlavnímu cíli práce, který se vztahoval k zasazení zjištěných poznatků do kurikulárního rámce v podmínkách prvního stupně základních škol v ČR.

V návrhové části práce reflektujeme poznatky z výzkumu, zkušenosti ze vzdálené výuky v době pandemie COVID-19 a nabízíme i méně obvyklé možnosti řešení využití edukačního psa.

V návrhové části dále připomínáme, že považujeme za nezbytné vytvoření teoretických a metodologických standardů kvality edukace za přítomnosti psa tak, aby mohly sloužit k dalšímu vzdělávání pedagogů i canisterapeutických týmů.

Cestu k tvorbě standardů a k celkové změně profesního přístupu vidíme ve spolupráci s vědeckými pracovišti pedagogických fakult, s Ministerstvem školství ČR a s odborníky z praxe v ČR i zahraničí. Tato strategie se osvědčila kolegům v Německu i Rakousku a vedla k úpravě legislativy, vzniku kvalitní metodiky i profesních a etických standardů.

Zaznamenané negativní pocity některých pedagogů a žáků z přítomnosti psa ve třídě nás vedly k úvaze nad kombinací zahraničních projektů, v nichž má pes úlohu iniciační – motivační, avšak další edukační aktivity se odehrávají bez jeho fyzické přítomnosti. Navrhujeme tedy obsahové řešení virtuálního projektu, který koresponduje s inovativním požadavkem českého RVP ZV na podporu rozvoje digitálních kompetencí žáků.

Přestože jsme se v průběhu výzkumu opakovaně přesvědčovali o příznivém vlivu edukace za přítomnosti psa a jsme nadšenými propagátory této aktivizační didaktické techniky, cítíme

povinnost upozornit na rizika spojená s neinformovaností pedagogů, s nedostatkem zkušeností s touto technikou v pedagogické praxi a s reálnou odbornou nekompetentností velké části současných canisterapeutických týmů v České republice.

Na základě poznatků ze zahraničních zdrojů i z realizovaného výzkumu v praxi doporučujeme tuto efektivní, avšak organizačně a profesně náročnou aktivizační didaktickou techniku pouze erudovaným pedagogům.

Jejímu masovějšímu rozšíření v české pedagogické praxi brání, dle našeho názoru, současná školská legislativa v ČR, přetíženost pedagogů hlavního proudu, napjatá časová dotace stěžejních předmětů kurikula i objem informací, které je nutné dle RVP ZV žákům předat.

Svou roli hraje i nezájem pedagogů pramenící z mylných představ o canisterapii a celkové neinformovanosti o obsahu a možnostech canisterapie v edukaci. Zde zřetelně postrádáme akreditované vzdělávací programy, které by umožnili pedagogům získat představu o možnostech kvalitní edukace za přítomnosti psů.

Přestože by vědecká práce měla být oproštěna od osobních názorů a pocitů, v závěru si tento svůj osobní názor dovoluji napsat. Dospěla jsem k němu během výzkumu, ale hlavně v hodinách přemýšlení nad rozborem textů rozhovorů, poznámek ve výzkumném deníku a úvahami nad reakcemi dětí i kolegů učitelů...

Stále jsem přesvědčena – a potvrdila to i praktická část – že pes ve škole může být skvělým společníkem dětí a pomocníkem pro učitele. Avšak partnerství by to VŽDY mělo být chtěné, vyžádané a vzájemně vítané!

V závěru teoretické části práce jsme citovali trenérku psů Turid Rugaas, která je přesvědčena, že psi nesmí trpět našimi ambicemi, bez ohledu na to, jak důležitá se nám naše práce zdá.

Osobně se domnívám, že tentýž mravní imperativ by psovodi edukačních psů měli vždy respektovat také ve vztahu k žákům ve školách a ke kolegům pedagogům...

Tlak na realizaci nevyžádané nebo nekompetentní canisterapie – edukace za přítomnosti psa – může vyvolat nepřiměřenou zátěž pedagogů a následně vést i k nepříjemným zkušenostem pro všechny zúčastněné, včetně dětí. Tuto možnost nelze akceptovat z pedagogického ani etického hlediska.

PODSUMOWANIE

Rozprawa ma na celu dokonanie metateoretycznej analizy współczesnej wiedzy naukowej na temat obecności psa w procesie wychowania i kształcenia uczniów we wczesnej edukacji oraz jej parcjalne zweryfikowanie w jednej ze szkół podstawowych w czeskich Morawach. W części teoretycznej rozprawy została przeprowadzona analiza zagranicznej literatury naukowej wraz z wynikami praktyk pedagogicznych z wykorzystaniem psa w edukacji. W literaturze czeskiej i zagranicznej nie poświęca się temu zagadnieniu wystarczająco dużo uwagi. Dla dalszego rozwoju teorii naukowych proponujemy do dyskusji nowe terminy specjalistyczne, które nie będą wprowadzać w błąd opinii publicznej oraz rodziców uczniów z punktu widzenia znaczenia terapii kanistrowej w szkołach i placówkach oświatowych.

Tak w Czechach, jak i w Polsce nie ma rozpraw naukowych podejmujących tę problematykę, toteż musiałam zdefiniować kluczowe dla niej pojęcia związane z zooterapią i terapią kanistrową oraz umiejscowić terapię kanistrową w obszarze profesjonalnych służb publicznych. Uwzględniono współczesną terminologię i trendy etyczne w odniesieniu do terapii i edukacji z udziałem zwierząt. Po kwerendzie i studiach literatury przedmiotu porównano literaturę czeską z badaniami zagranicznymi, opierając się na aktualnych badaniach i trendach w teorii oraz w praktyce oświatowej w takich krajach, jak Polska, Niemcy, Austria i Szwajcaria. Jak się okazało terapia z udziałem psa nie jest tylko techniką pomocniczą w specjalnej rehabilitacji pedagogicznej, jak to było redukowane do tej pory, na co znaczący wpływ miały publikacje zespołu autorów skupionych wokół Oldřicha Müllera.

Niezależnie od systematycznie rozwijanej metodyki szkolenia i wykorzystywania psów w krajach niemieckojęzycznych, opisuję efekty edukacyjne z udziałem psów szkolnych w Japonii, a także amerykański projekt HEP dotyczący kwestii etycznych. Przybliżam projekt RED, który jest zorientowany na wspieranie umiejętności czytania i pisanie poprzez czytanie przez dzieci psom. Istotne znaczenie mają tu także projekty australijskie, brytyjskie i polskie dotyczące zapobiegania urazom u dzieci w kontakcie ze zwierzętami czy projekty zapobiegania przemocy wobec nich. Obecność psa sprzyja także wzmocnieniu relacji rówieśniczych oraz edukacji ekologicznej. Po raz pierwszy w czeskiej pedagogice wczesnoszkolnej zwracam uwagę na możliwości włączenia tej innowacji do metodycznych warunków realizacji „Podstaw programowych kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych“ (curriculum) w edukacji elementarnej w Republice Czeskiej. Konieczne było

PODSUMOWANIE

Rozprawa ma na celu dokonanie metateoretycznej analizy współczesnej wiedzy naukowej na temat obecności psa w procesie wychowania i kształcenia uczniów we wczesnej edukacji oraz jej parcjalne zweryfikowanie w jednej ze szkół podstawowych w czeskich Morawach. W części teoretycznej rozprawy została przeprowadzona analiza zagranicznej literatury naukowej wraz z wynikami praktyk pedagogicznych z wykorzystaniem psa w edukacji. W literaturze czeskiej i zagranicznej nie poświęca się temu zagadnieniu wystarczająco dużo uwagi. Dla dalszego rozwoju teorii naukowych proponujemy do dyskusji nowe terminy specjalistyczne, które nie będą wprowadzać w błąd opinii publicznej oraz rodziców uczniów z punktu widzenia znaczenia terapii kanistrowej w szkołach i placówkach oświatowych.

Tak w Czechach, jak i w Polsce nie ma rozpraw naukowych podejmujących tę problematykę, toteż musiałam zdefiniować kluczowe dla niej pojęcia związane z zooterapią i terapią kanistrową oraz umiejscowić terapię kanistrową w obszarze profesjonalnych służb publicznych. Uwzględniono współczesną terminologię i trendy etyczne w odniesieniu do terapii i edukacji z udziałem zwierząt. Po kwerendzie i studiach literatury przedmiotu porównano literaturę czeską z badaniami zagranicznymi, opierając się na aktualnych badaniach i trendach w teorii oraz w praktyce oświatowej w takich krajach, jak Polska, Niemcy, Austria i Szwajcaria. Jak się okazało terapia z udziałem psa nie jest tylko techniką pomocniczą w specjalnej rehabilitacji pedagogicznej, jak to było redukowane do tej pory, na co znaczący wpływ miały publikacje zespołu autorów skupionych wokół Oldřicha Müllera.

Niezależnie od systematycznie rozwijanej metodyki szkolenia i wykorzystywania psów w krajach niemieckojęzycznych, opisuję efekty edukacyjne z udziałem psów szkolnych w Japonii, a także amerykański projekt HEP dotyczący kwestii etycznych. Przybliżam projekt RED, który jest zorientowany na wspieranie umiejętności czytania i pisanie poprzez czytanie przez dzieci psom. Istotne znaczenie mają tu także projekty australijskie, brytyjskie i polskie dotyczące zapobiegania urazom u dzieci w kontakcie ze zwierzętami czy projekty zapobiegania przemocy wobec nich. Obecność psa sprzyja także wzmocnieniu relacji rówieśniczych oraz edukacji ekologicznej. Po raz pierwszy w czeskiej pedagogice wczesnoszkolnej zwracam uwagę na możliwości włączenia tej innowacji do metodycznych warunków realizacji „Podstaw programowych kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych“ (curriculum) w edukacji elementarnej w Republice Czeskiej. Konieczne było

określenie wymagań, jakie powinny być stawiane nauczycielom, którzy zdecydują się na dopuszczenie specjalnie wytresowanego psa do zajęć oraz zwrócenie uwagi na to, które z nich dotyczą zmian programowych.

W części badawczej dysertacji scharakteryzowano założenia metodologiczne projektu badawczego, który został zrealizowany metodą jakościową. Główny problem badawczy dotyczył tego: Jakie funkcje może spełniać pies w czasie zajęć w edukacji wczesnoszkolnej? Poszukując odpowiedzi na to pytanie zastosowano kilka technik: studium przypadku, wywiady, obserwacja uczestnicząca i analiza dokumentów. Uzyskane dane zostały zanalizowane w ramach trzystopniowego procesu kodowania zgodnego z teorią ugruntowaną, co m.in. pozwoliło na wyłonienie modelu paradygmatycznego.

Wykorzystałam znaczenie metody "3A" do badania jakości nauczania w nietypowej sytuacji edukacji zdalnej. Mogłam opracować pedagogiczne przesłanki włączenia psa w proces wczesnego kształcenia w ramach trójwymiarowego diagramu, który wyprowadziłam na podstawie jednej z lekcji. Diagram ten pozwolił również na wykazanie zaiązków między celami programowymi, wybraną metodą interwencji pedagogicznej w obecności psa i związanym z tym wspieraniem rozwoju kluczowych kompetencji uczniów określonych w ramowym programie nauczania dla szkoły podstawowej.

Na podstawie bogatego materiału empirycznego uzyskanego w ramach studium przypadku oraz w wyniku wpływu zupełnie nietypowej sytuacji epidemiologicznej w szkolnictwie wywołanej pandemią COVID-19 mogłam poszerzyć model Beetza o czynnik pedagogicznej interwencji kryzysowej. Dzięki temu stworzyłam własny model "4P" oraz model paradygmatyczny wraz z modelami pomocniczymi a ilustrujące na przykład konieczność uwzględnienia zmian legislacyjnych w terapii kanistrowej w warunkach czeskiej polityki oświatowej. Mogłam także wypracować model dotychczas mało zbadanej interakcji między nauczycielem a psem. Proponuję do dyskusji i dalszych badań wyniki własnych badań, doświadczenia w okresie zdalnego kształcenia oraz proponuję nieznaną dotychczas rozwiązania w zakresie wykorzystania wyszkolonego psa na tym poziomie edukacji.

Wynikające z badań analizy i interpretacje danych obserwacyjnych mogą sprzyjać stworzeniu teoretycznych i metodycznych standardów jakości edukacji z wykorzystaniem psa tak, aby mogły one służyć także doskonaleniu zawodowemu nauczycieli i zespołów terapeutycznych. Widzę też potrzebę tworzenia standardów etycznych i zmiany całościowego podejścia w ramach współpracy między władzami oświatowymi a wydziałami pedagogicznymi naszych uniwersytetów oraz z ekspertami mającymi bogatą praktykę

zarówno w Republice Czeskiej, jak i poza granicami mojego kraju. Strategia ta okazuje się bowiem skuteczna w przypadkuuczonych, trenerów psów i nauczycieli z Niemiec i Austrii doprowadzając do zmiany prawa, rozwoju metodologii badań dotyczących jakości kształcenia oraz standardów zawodowych i etycznych.

Niezmiernie ważne są dla dalszych badań i praktyki pedagogicznej zaobserwowane negatywne doznania niektórych nauczycieli i uczniów, które były związane z obecnością psa w klasie szkolnej. Skłoniło to nas do rozważenia kombinacji projektów zagranicznych, w których pies pełni rolę inicjującą – motywującą, zaś inne działania edukacyjne odbywają się bez jego fizycznej obecności. Dlatego proponuję projekt w formie wirtualnej, który jest zgodny z innowacyjnymi wymaganiami czeskiego RVP ZV, aby wspierać rozwój kompetencji cyfrowych uczniów.

Chociaż w trakcie badań wielokrotnie przekonywaliśmy się o korzystnym wpływie w edukacji obecności psa i jesteśmy entuzjastycznymi afirmatorami tej aktywizującej formy pracy dydaktycznej z dziećmi, to jednak czujemy się w obowiązku zwrócić uwagę na zagrożenia związane z brakiem świadomości nauczycieli, brakiem doświadczeń w pracy tą techniką w szkole. Nie bez znaczenia jest tu rzeczywista niekompetencja zawodowa dużej części obecnych zespołów terapeutycznych kanistrów w Republice Czeskiej. Na podstawie wiedzy ze źródeł zagranicznych oraz z badań przeprowadzonych w szkole na Morawach polecamy tę skuteczną, ale wymagającą organizacyjnie i zawodowo formę pracy dydaktycznej jedynie entuzjastom i odpowiednio przygotowanym profesjonalistom.

Naszym zdaniem nie jest możliwe powszechne wprowadzenie do czeskiej praktyki oświatowej powyższych rozwiązań ze względu na obowiązujące w Republice Czeskiej prawo szkolne, a także na przeciążenie nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących, napięty plan organizacyjny do realizacji poszczególnych przedmiotów oraz ilość informacji, które muszą być przekazywane uczniom zgodnie z RVP ZV. Pewną rolę odgrywa również brak zainteresowania ze strony pedagogów, które wynika z błędnych przekonań na temat terapii kanistrowej oraz ogólnego braku informacji na temat treści i możliwości terapii kanistrowej w edukacji. Zdecydowanie brakuje akredytowanych programów szkoleniowych, które pozwoliłyby edukatorom zorientować się w możliwościach wysokiej jakości edukacji w obecności psów. Jak wynika z naszych obserwacji, pies w szkole może być wspaniałym towarzyszem dla dzieci i pomocnikiem dla nauczycieli. Jednakże, partnerstwo to powinno być ZAWSZE chiane, wymagane i wzajemnie mile widziane!

Podsumowując, przywołuję z zakończenia części teoretycznej pracy wypowiedź tresera psów Turida Rugaasa, który uważa, że psy nie mogą cierpieć z powodu naszych ambicji, niezależnie od tego, jak ważna wydaje nam się nasza praca. Mamy jednak nadzieję, że ten sam imperatyw moralny powinien być zawsze przestrzegany przez opiekunów psów edukacyjnych również w stosunku do uczniów w szkołach i ich nauczycieli. Jakkolwiek presja na wdrożenie niechcianej lub nieumiejętnej terapii z włączeniem do edukacji psa może stanowić nadmierne obciążenie dla wychowawców i w konsekwencji prowadzić do przykrych doświadczeń dla wszystkich zainteresowanych, w tym szczególnie dzieci. Takiej możliwości nie można zaakceptować z pedagogicznego i etycznego punktu widzenia.